

Ю. С. Канарик

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного та господарського права
Національного університету біоресурсів і природокористування України

А. М. Костюченко

студентка юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і природокористування України

МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ

У статті досліджено такий спосіб альтернативного вирішення господарських спорів, як медіація, сформульовано авторське визначення медіації та її переваги над судовим процесом. Виділено стадії медіації. Висловлено думку про необхідність закріплення медіації на законодавчому рівні.

Ключові слова: *альтернативне вирішення спорів, медіатор, переваги медіації, стадії медіації, перспектива впровадження процедури медіації.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку української держави запровадження альтернативних несудових методів вирішення спорів сприятиме зменшенню навантаження на судову систему, позитивно вплине на правову культуру та свідомість, пришвидшить вирішення спорів, дасть можливість вимірювати справедливість самостійно. З огляду на те, що медіація на сьогодні ще не має юридичного підґрунтя, висвітлення цього питання є досить важливим та актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні медіація в господарському процесі перебуває на стадії становлення, про що свідчать наукові дослідження цього інституту таких учених, як М.В. Вікторчук [1], В.В. Резнікова [2], С.О. Баран [3], І.Ю. Філіпп [4], Т.П. Зубро [5], Ю.П. Крисяк [6] та інші. Правове регулювання медіації як окремих предмет дослідження у вітчизняній науці не розглядалося. Серед зарубіжних науковців, які вивчали це питання, варто виділити С.І. Калашнікову, С.С. Спиридонова, С. Меррі, Н. Александер, Л. Фуллер та інших. Праці цих дослідників можуть бути основою для вирішення деяких теоретичних проблем та прийняття нормативно-правових актів у сфері медіації в Україні.

Мета статті – проведення узагальнення наукових положень і теоретичного огляду нормативно-правового регулювання інституту примирення (медіації) в судочинстві України,

а також визначення переваг процедури медіації, перспектив її впровадження в господарський процес в Україні.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з багаторічного досвіду, за наслідками розгляду господарських спорів одна зі сторін завжди залишається незадоволеною результатом. Широкого застосування в зарубіжній практиці зазнали позасудові (альтернативні судовим) способи вирішення спорів. Альтернативне вирішення спорів визначається як група процесів, за допомогою яких вирішуються спори, конфлікти та справи без звернення до судових розглядів. До них можна віднести переговори, медіацію, арбітраж, технології оцінки справи й приватного суддівства, які призначені допомогти залученим у конфлікт сторонам дійти обопільної згоди у вирішенні справи.

Загалом програми примирення потерпілих і правопорушників з'явилися наприкінці 1970-х рр. у США та на початку 1980-х рр. у Європі. Першою з європейських країн цю програму ініціювала Велика Британія. На сьогодні програми примирення не лише успішно функціонують у Норвегії, Фінляндії, Австрії, Німеччині та Франції, а й закріплені на рівні національних законодавств.

За останній час у нашій державі з'являється дедалі більше інформації про медіацію (відновне правосуддя), яка має досить поширену практику застосування в західних країнах

і викликає зростаючий інтерес громадськості України. І хоча медіація в Україні, на думку деяких фахівців, поки що є «явищем малознайомим та загадковим», проте поступово набирає темпи й популярність.

Саме слово «медіація» прийшло до нас із латинської мови (*mediatio*) та означає «посередництво». У міжнародному праві медіація означає посередництво третьої, незаінтересованої держави в міжнародному спорі суб'єктів міжнародного права; у приватному праві це один з альтернативних (позасудових) методів вирішення конфліктів, згідно з яким незаінтересований посередник (медіатор) допомагає сторонам досягнути шляхом переговорів добровільної та взаємовигідної угоди [7, с. 610].

На думку Г.В. Єрмоєнко, медіація – це процес переговорів, у якому для вирішення конфлікту залучається медіатор (посередник), який організовує переговори між сторонами, вислуховує їх аргументацію щодо суті спору та активно допомагає сторонам оцінити можливість прийняття компромісного й самостійного рішення для задоволення інтересів усіх учасників переговорів [8, с. 67]. Аналізуючи це визначення, варто зауважити, що мета участі медіатора в спорі – задоволення інтересів не всіх учасників, а лише сторін спору, оскільки сам медіатор є незаінтересованим учасником переговорів.

Як зазначає С.Ф. Задорожня, медіацією є метод мирного вирішення спорів за допомогою незалежної третьої особи або установи, що використовується сторонами [9, с. 35]. Х. Бесемер визначив медіацію як технологію вирішення конфлікту за участю нейтральної третьої сторони. Більшість учених визначають медіацію як певний підхід до розв'язання конфлікту, у якому нейтральна третя сторона забезпечує структурований процес із метою допомогти конфліктуючим сторонам прийти до взаємоприйняттого вирішення спірних питань [10, с. 61].

У Законі України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 р. № 1629-IV медіація визначається як переговори за участю нейтрального посередника (медіатора), добровільний і конфіденційний процес, у якому нейтральна третя сторона (медіатор) допомагає конфліктуючим сторонам досягти взаємоприйнятої угоди; як метод, за яким сторони управляють та володіють як самим процесом, так і його результатом –

угодою, тобто нічого не вирішується без згоди сторін [11].

Легальне визначення медіації наведено в Директиві Європейського парламенту та Ради «Про деякі аспекти медіації в цивільних та господарських правовідносинах» від 21 травня 2008 р. № 2008/52/ЄС, де медіація визначається як структурований процес, незалежно від його назви чи посилання на нього, за допомогою якого дві або більше сторін спору намагаються самостійно, на добровільній основі досягти згоди для вирішення спору за підтримки медіатора [12].

У зв'язку з такою багатоманітністю визначень поняття «медіація» можна стверджувати, що медіація – це вид альтернативного врегулювання спорів, метод вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації та проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони самі змогли обрати той варіант рішення, який задовольняв би інтереси й потреби всіх учасників конфлікту.

17 грудня 2015 р. Верховною Радою України було прийнято проект Закону України «Про медіацію» № 3665. Ним пропонується запровадити інститут медіації в Україні та визначити правові основи надання послуг медіації на професійних засадах, поширити практику мирного вирішення спорів позасудовими методами та забезпечити збалансовані відносини між інститутом медіації й судовою системою, а також принципи та порядок проведення медіації, статус медіатора, особливості проведення процедури медіації під час судового чи третейського розгляду, механізми контролю за якістю надання послуг медіації та засади державної політики у сфері медіації. Згідно із цим проектом медіатор – незалежний посередник, який допомагає сторонам спору в його вирішенні шляхом медіації; сторони медіації – фізичні, юридичні особи та/або групи осіб, які прагнуть урегулювати свій спір за допомогою медіації; учасники медіації – медіатор (медіатори), сторони медіації, їх представники, законні представники, перекладач, експерти та інші особи, визначені за домовленістю сторін медіації. Проектом Закону України «Про медіацію» також пропонується закріпити гарантії дотримання прав третіх осіб, зокрема, передбачити, що медіація має бути припинена, якщо виявляється, що спір стосується або може зачіпати права чи законні інтереси третіх осіб, які не беруть участь у процедурі медіації, і за різ-

них причин залучити таких осіб до процедури медіації неможливо [13].

Основними принципами, на яких ґрунтуватиметься майбутній інститут української медіації, є принцип добровільної участі, принцип активності та самовизначення сторін медіації, принцип незалежності та нейтральності медіатора, принцип конфіденційності інформації щодо медіації. Основними завданнями медіації в господарських спорах є оперативне вирішення господарської суперечки, досягнення позитивного результату, який задовольнить усі сторони конфлікту, та ефективне практичне впровадження результатів медіації.

Про доцільність запровадження процедури медіації (примирення) в господарському судочинстві свідчать також Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи «Про медіацію в цивільних справах» та «Про сімейну медіацію», Зелена книга про альтернативне врегулювання спорів у цивільному та комерційному праві Комісії Європейських Співтовариств, Типовий закон ЮНСІТРАЛ «Про міжнародну комерційну примирювальну процедуру з настановами щодо її впровадження й застосування» (2002 р.), Указ Президента України «Про концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» [14] тощо.

Якщо порівнювати медіацію із судовим розглядом, інститут примирення має такі переваги:

- 1) у процесі медіації сторони відіграють активну роль;
- 2) конфіденційність процесу;
- 3) обмеження часових меж;
- 4) економія коштів;
- 5) з введенням медіації передбачається зменшення рівня корупції;
- 6) сторони самі приймають рішення;
- 7) після проведення процесу медіації, якщо сторони так і не дійшли згоди в процесі медіації, вони повертаються до судового розгляду справи [15].

Що стосується стадій медіації в господарських спорах, то до них варто віднести такі:

– початкову стадію (медіатор пояснює правила медіації, свою роль у цьому процесі, вивчає позиції учасників конфлікту);

– другу стадію (відбувається з'ясування причин виникнення спору, налагодження переговорів між сторонами, виклад кожною зі сторін своєї позиції в спорі, визначення інтересів кожної зі сторін);

– третю стадію (з'ясування невиявлених інтересів сторін, спільний пошук шляхів вирішення спору);

– завершальну стадію (укладення угоди).

Умовами застосування цієї процедури в господарському процесі є наявність спору та автономія волі сторін на його вирішення шляхом медіації.

Що стосується професійності медіатора, то він має бути компетентним із питання предмета спору, мати відповідну підготовку, досвід роботи у сфері господарського права, а також дотримуватись професійної етики [16].

Висновки і пропозиції. Таким чином, медіація є дуже ефективним альтернативним методом вирішення господарських спорів. Запровадження медіації в Україні сприятиме розвитку громадянського суспільства та формуванню культури цивілізованого вирішення спорів. Медіація має більше переваг, ніж недоліків. Отже, коли в українському законодавстві буде офіційно запроваджений і вдосконалений інститут примирення (медіації), сподіваємось, що він буде позитивно впливати на учасників процесів та забезпечувати права учасників на примирення.

Список використаної літератури:

1. Вікторчук М.В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення господарських спорів в Україні / М.В. Вікторчук // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – 2016. – Вип. 3. – С. 168–177. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2016_3_20.
2. Резнікова В.В. Медіація (посередництво) як спосіб вирішення господарських спорів / В.В. Резнікова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Юридичні науки». – 2012. – Вип. 90. – С. 10–15. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Yur_2012_90_5.
3. Баран С.О. Сутність медіації при вирішенні господарських спорів та її переваги / С.О. Баран // Правничий вісник Університету «КРОК». – 2014. – Вип. 19. – С. 62–67. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvuk_2014_19_11.
4. Філіпп І.Ю. Інститут медіації як спосіб вирішення спорів у господарських правовідносинах / І.Ю. Філіпп, Д.А. Єршов, О.Я. Дон // Вісник Академії митної служби України. Серія «Право». – 2014. – № 2. – С. 106–113. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2014_2_17.

5. Зубро Т.П. Медіація як спосіб альтернативного врегулювання спорів в європейському просторі / Т.П. Зубро // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Серія «Право». – 2014. – Вип. 21. – С. 130–136. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_pravo_2014_21_21.
6. Крисюк Ю.П. Медіація як позасудовий спосіб вирішення спорів: історія впровадження в зарубіжних країнах і перспективи для України / Ю.П. Крисюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2016. – Вип. 38(2). – С. 154–157. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhprg_2016_38\(2\)_40](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhprg_2016_38(2)_40).
7. Максимова С.В. Медіація / С.В. Максимова // Юридична енциклопедія : в 6 т. / за ред. Ю.С. Шемшученка та ін. – К. : Українська енциклопедія, 1998–2004. – Т.3:К–М. – 2001. – С. 610.
8. Єрьоменко Г.В. Медіація альтернативний спосіб розв'язання конфліктів, або і вівці цілі і вовки не голодні / Г.В. Єрьоменко // Маркетинг в Україні. – 2009. – № 5. – С. 67–70. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrmediation.com.ua/files//Madiacija.pdf>.
9. Боброва О.М. Відновне правосуддя. Особливості впровадження процедури медіації: європейський досвід / О.М. Боброва, А.О. Горова, В.В. Землянська, Н.М. Прокопенко. – К. : Наш час, 2006. – 164 с.
10. Матеріали курсу підготовки медіаторів із кола посадовців, які займають керівні посади в органах виконавчої, законодавчої та судової влади: спільна програма Європейської Комісії та Ради Європи «Прозорість та ефективність судової системи України». – К. : Український центр порозуміння, 2010. – 40 с.
11. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>.
12. Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах : Директива Європейського парламенту та Ради № 2008/52/ЄС від 21 травня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrmediation.com.ua/files/content/mediation-directive-ukr.pdf>.
13. Про медіацію : проект Закону України від 17 грудня 2015 р. № 3665 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57463.
14. Про концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів : Указ Президента України від 10 травня 2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/361/2006>.
15. Самойленко А.О. Альтернатива судовим баталіям: переговори, медіація та третейський суд / А.О. Самойленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.npp.com.ua/articles/articles/1991.html>.
16. Бортнікова А.Г. Щодо правового статусу медіатора / А.Г. Бортнікова // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – № 4. – С. 219–222. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pap.in.ua/4_2015/68.pdf.

Канарик Ю. С., Костюченко А. М. Медіація в решенні хозяйственных спорів

В статтє исследован такой способ альтернативного решения хозяйственных споров, как медиация, сформулировано авторское определение медиации и ее преимущества над судебным процессом. Выделены стадии медиации. Высказано мнение о необходимости закрепления медиации на законодательном уровне.

Ключевые слова: *альтернативное разрешение споров, медиатор, преимущества медиации, стадии медиации, перспектива внедрения процедуры медиации.*

Kanarik Yu. S., Kostyuchenko A. M. Mediation in solution of commercial disputes

The article explores such a way of alternative solution of economic disputes, such as mediation, formulated the author's definition of mediation and its advantages over the trial process. The stages of mediation are highlighted. An opinion was expressed on the need to consolidate mediation at the legislative level.

Key words: *alternative dispute resolution, mediator, benefits of mediation, mediation stage, prospect of implementation of mediation procedure.*